

ROMANIKOA GUIPUZKOA'N

ZUZENDU-BEAR BAT.

Oker txiki bat egin genduan geroneko EGAN'en, gai au bera ukituz idatzitako lantxoan. Edergarriak izenpetzean, izenpetze-lana egin zuanak, edergarri bati zegokion izena, besteari ipiñi zion; eta ola, Astigarraga'ko Santiago, Galeziako bezela azaldu zitzaigun; eta Galeziakoa, berriz, Astigarraga'ko bezela. Ez bait-da berdin; bañan bai barkatzeko. Irakurtzalle azkarrak egingo zuan zuzentze ori *in mente*, bere baitan; bañan paperean egitea ere ez bait-da gaizki etorriko... Bego gauza ortan.

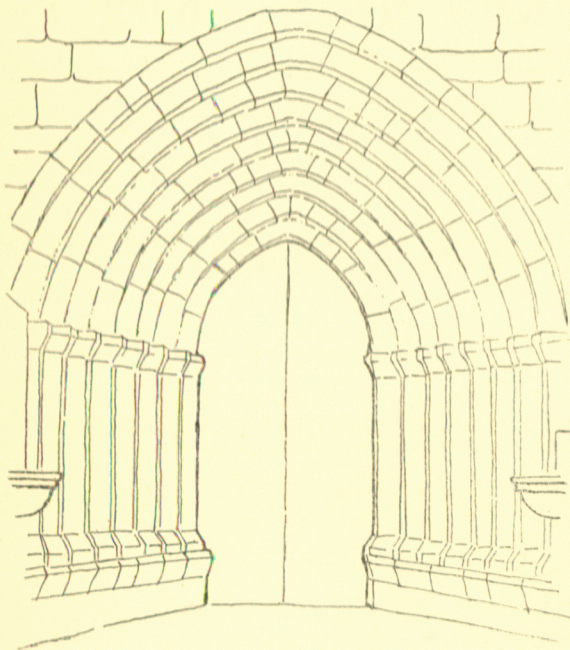
ATE ROMANIKO BI GEIAGO.

Lengoan Urnieta'ko Elizako ate romanikoa aipatu genduan. Bañan ez genduan edergarririk eman. Eta Gipuzkoa'n romanikorik ia bat ere ez dala uste dutenen batzuek pentsatu bait-lezakete nahastu ez ote-giñan, eta romanikotzat artu ez ote-degun, romaniko ez baño, gotiko dan zerbait... gaur beste ate romaniko bi aipatu nai ditut, eta bietako baten irudia eman gañera, nere esapiderean euskarri eta sendogarri. Berastegi'ko Eliz-atearen irudia emango det. Eta Elduain'en dago irugarrena.

Len ere esan nuan-da, ate oiek ez dira romaniko zaharrenetakoak, ots, arku biribildunetakoak; arku zorroztunetakoak baizik, romanikoaren azken-urteetakoak, alegia; bañan romanikoak bai, bete-betean eta jatorkiro romanikoak, arku ertz-bizi simetrikodunak, bozina eran, erdira estu, saietsera zabal... Ikusi besterik ez bait-da.

Esan bezela, ate oiek gure lehenagoko Eliza romanikoetakoak dira, gure Errietan len genituan Eliza romanikoetakoak, XIII gizaldia baño leenagoko Eliza zahar aietakoak. Len ifioiz esan izan degu-ta, Eliza aietatik asko erdi-egurrezkoak-edo ziran; dana ez bazan ere, zati asko beintzat egurrezkoak; galdu edo desegin ere orregatik egingo

bait-ziran. Bañan ba'da beste zergati bat, beste explikazio bat, Eliza aiekin zer gertatu zan asmatzeko edo aztarrentzeko: txikiak zirala; eta txikiak ziranez, erriak aunditu ziranean, Eliza berri aundiagoak egiteko bota egin bear izan zituztela... bañan, ori bai, zahar txiki aien zatirik ederrena aprobe txatuaz, ots, atea, ate romaniko xendo-xendo polita... Zorionean! Ai! urnietarrak eta berastegitarrak eta elduaindarrak egin zutena egin izan balute beste leku guztietan!... Bañan,

erderaz esan oi
d a n a gertatzen
bait - da askotan:
Ande o no ande,
c a b a l l o g r a n d e,
txiki polit baño
t r a k e t s aundi
naiago izan oi da-
la. Ola o n d a t u
izan bait-dira le-
ku guztietan ar-
tezko zenbait pi-
txi polit...

Lengo Eliza za-
harrak botatzea,
erriak aundizetik
etorri izan dala,
ez da n o l a n a i
esandakoa. Gauza
onen agergarria,
Naparroa'ko Erri
txikietan arkitzen
degu. Gipuzkoa'
ren muga dau-
den n a p a r e r r i

txiki askok beren Elizatxo romanikoa osorik daukate oraindik ere. Mendi-erriak dira, gure Gipuzkoa'koak bezelaxe; eta mendi-erri bezela, egur eta zuraitz askodunak diralarik, alare arrizko Elizak zituzten askotan (guztiak ez bait-ziran egurrezkoak izango); eta oraindik ere beren arrizko Eliza romanikoarekin jarraitzen dute... Zergatik? Erriak len bezain txiki jarraitu izan dutelako nunbait. Olakoxeak dira Larraun Ballarako zenbait Eliza, polit askoak beren txikian: Lekunberri batez ere (erria oraintsu aunditua bait-da), eta Iribas, eta arutzaxeago Agiñaga. Beste asko ta askotan, ordea, Gipuzkoa'n gertatu dana gertatu bait-da an ere: Elizak berritu egin dituztela, bañan, zorionez! lehengo ate zahar romanikoak gordeaz, kontserba-

tuaz... Orra or Betelu (benetan ikuskarria ango atea), eta Alli eta Zia (azkenetako romanikoak) eta Goldaratz...

Araba'n ere gauza bera gertatu izan da: erri txiki-txikietan Elizak oso-osorik romaniko irauten dute; aundixeagoetan, berriz, atea romaniko, eta gañerakoa gotiko-edo.

BATAIO-PONTE "VISIGOTIKO" BAT.

Bai. Eta Ormaiztegi'n. Romaniko guztiak baño askotaz ere zaharragokoa, jakiña dan bezela. Ez gure artean bakarrik; inguruetakoz baztarretan ere, gutxi, oso gutxi ikusten dana: Bataio-ponte "visigotikoa".

Irakurtzalea zalantzan euki ez dezagun, edergarria ipiñiko diogu bereala begi-aurrean. Begietatik sartu dakion.

Bi gauzek erakusten digute Ponte onen visigotikotasuna: egiturak, korte guztiak; eta oraindik areago, Pontearen sabel-aldean ageri diran irudi-edergarriak.

Pontearen egitura, ontzian ere bai, bañan oraindik areago bear bada, oñean ageri da; oin sendo-sendo ortan...

Bañan visigotikotasun ori batez ere "ontziaren sabel-aldeko irudietan" esan det. Izan ere, visigotiko-garaian (eta baita romanikogarain ere, ain nabarmen ez baño) irudiak, edergarriak, sinboloz bete-beteak izan oi ziran; realismo gutxi, estilizapen ugari, misterioz anpatu... gaur berriz ere zenbaitzuk berritu nai lituzteken lerro estilizatu...

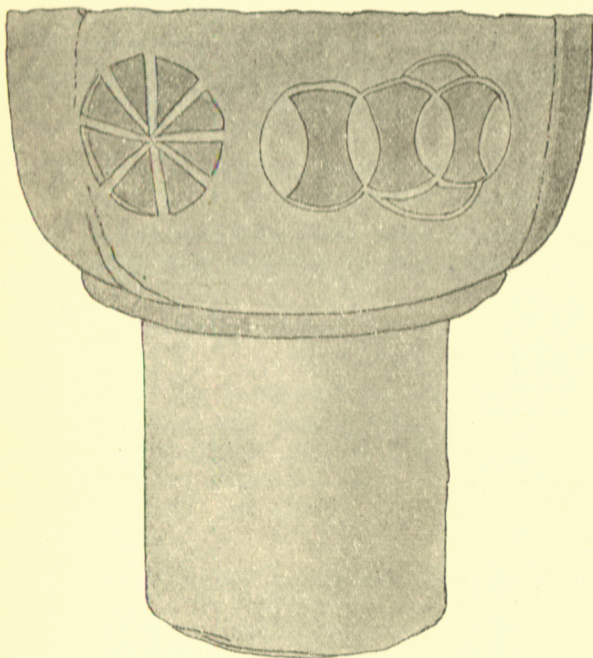
Egin dezaiozun begiratu labur bat gure Ponte ormaiztegitarrari; ontzi-inguruko irudiai batez ere. Ezkerretara eguzki aundi bat ageri du... bat, gure Jauna bat dan bezela ("Bat: gure Jauna bera duk bat", antziña-antziñaako letani batek dion bezela). Bañan eguzki bakar orren erreskadan, iru kurpil... Irutasuneko Pertsonak ere iru diran bezela, kurpillak ere iru ("Iru Trinidadea" letaniak dion bezela).

Bañan iru kurpil oiek ez bait-dira banatuak; irurok alkarri lotuak, kateatuak baizik... Irutasuneko iru Pertsonak bezela: irurok, iru diralarik, batasun estuan elkarrekin lotuak... Eta irurak berdin-berdiñak aundi-txikian, eta erreskadan ipiñiak gañera, iru Pertsonaen berdintasuna adierazteko, eta elkarrenganako, sorrerazko ta jatorrizko zer-ikusi misteriozkoa adierazteko gañera; —Semea Aitaren-gandik bait-dator, eta Espiritu Santua Aita ta Semearengandik...

Egoki, oso egoki dago guzti ori, Bataiatzeko Ponte batean, ba-

taiatzera dihoanak sinistu bear dituan Misteriorik bearren ta ederrenak agertuaz, alegia.

Bañan ez da ori bakarrik; ez da Irutasuneko Misterioa bakarrik; azkeneko kurpillaren gain-aldean ageri bait-da arkutxo bat, eta azpi-aldean beste arku aundiagoa... Zer ote-dira bi arku oiek? Gu baño ikasiagorik izango da sinbolo-kontu oietan; eta aientzat utzi bearko degu bi arku oiei buruzko azken-itza. Bañan bion bitartean esango

genduke ere zer-bait gai onixe buruz. Irugarren kurpil ori Semea balitz, gain-aldean duan arkutxuak (ez bait-da kurpil osoa, zati bat baizik) Jesus'en Ama esan nai lezakeala; eta azpi-aldetik duanak, berriz Jesus'en beraren Gizatasuna... Bañan somaketa onek ba' du bere eragozpen: "irugarrena" ez dala Semea, Espiritu Santua baizik...

Olakoxe ikasbideak eman nai izaten zituzten orduko Eliz-gizonak

beren Artearen bitartez: Kristau-ikasbideko ikas-gai bearrenbearrenak-eta. Jaungoikoaren batasun ta irutasuna; eta Semearen Gizon-egitea...

PENTSAGARRI BAT.

Pentsagarri bat orain, eta ez txikia.

Ponte visigotiko bat Gipuzkoa'n? noizkoa baño? Toletum eta Hispalis eta Irunia'ren garaikoa? mairu-jendeak Ispan'en jabe egin ziran baño lehenagokoa? VII-VIII gizaldikoa?... Eta zergatik ez? Gauza bera dago esaten. Olako gauzak oraindik ez dauzkagu zearo aztertuak gure Euskalerrian —beste lekuetan ere ez asko, baño—. Alperrik

da, gauzak, buruz, buru utsez, erabaki-naiean ibiltzea. Azertuaren gañean erabaki bear dira; eta ez buruz, eta guk nai genituzkean bezela baizik... Gauza da, Gipuzkoa'ren erdi-erdian Ponte visigotiko bat degula, bataiatzeko Ponte visigotiko bat, gure kristautzearen antziñakotasunaren agergerri eder.

Eta ez bait-da bera bakarrik. Bizkaya'n ere, eta Bizkaya'ren biotz-biotzean, Mañaria'n, arkitu izan da orain berrogei bat urte beste gauza visigotiko bat: bataiatzeko kopa itxurako ontzi luzeska bat. Ura ere berdin visigotikoa, dakitenak diotenez.—(Vid. "Boletín Amigos del París". Año XIV-Cuad. 3-pág. 454.)

LEKUONA'TAR M'EK.

